

Kapitalist Devleti Anlamak: Poulantzas Üzerine Kuramsal Bir İnceleme

Understanding the Capitalist State: A Theoretical Review on Poulantzas

Melek HALİFEOĞLU*

Öz

Nicos Poulantzas, kapitalist devleti anlamaya yönelik kayda değer bir mesai harcayan Marksist düşünürlerden biridir. Marx'ın 'Kapital' eserini 'ekonomik bölge teorisi' olarak okuyan Poulantzas, aynı kuramsal düzlemde analizini siyasi bölge için çözümlene gayretindedir. Başka bir ifadeyle, Marx'ın, kapitalizmin ekonomik bölgesini analiz ettiğine dair yorumu sonucunda teorideki boşluğu siyasi bölge teorisiyle tamamlar. 1968- 1978 yılları arasında sığırdığı yapıtlar sırasıyla *Siyasi İktidar ve Toplumsal Sınıflar, Faşizm ve Diktatörlük, Çağdaş Kapitalizmde Sınıflar, Diktatörlüğün Krizi* ve son olarak *Devlet, İktidar ve Sosyalizm'* dir. Bu eserlere aracılığıyla Poulantzas'ın teorik ve siyasi pozisyonundaki dönüşümünü gözlemlemek mümkündür. Proletarya diktatörlüğünü reddedip demokrasi içerisinde mevcut devleti dönüştürmeyi hedefleyen Avro-Komünizm'in de etkisiyle bir devlet teorisi geliştirme fikri zaman içinde yapıların, bölgelerin ve düzeylerin ötesine geçmesine -ve hatta reddine- ve bir ilişki olarak devleti kavramsallaştırmasına yol açar. Bu durum teorik ve kavramsal dili ağır olan Poulantzas'ın, Bob Jessop'ın deyimiyle, karmaşık çalışmalarını içinde tek bir devlet teorisini içermediğinin kanıtı niteliğindedir. Bu doğrultuda makale, Poulantzas'ın eserlerinden hareket ederek teorik soyutlamaları ve teorideki değişimi analiz etmeyi ve Poulantzas'a yöneltilen eleştirileri ele almayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Poulantzas, kapitalist devlet, iktidar bloku göreliliği, çift işlev, Marksizm

JEL Kodları: P1

Abstract

Nicos Poulantzas is one of the Marxist thinkers who has devoted considerable labour to understanding the capitalist state. Poulantzas, who reads Marx's 'Capital' as a 'theory of the economic zone', endeavours to analyse the political zone on the same theoretical plane. In other words, as a result of his interpretation that Marx analysed the economic region of capitalism, he fills the gap in the theory with the theory of the political region. His works between 1968 and 1978 are, respectively, *Political Power and Social Classes, Fascism and Dictatorship, Classes in Contemporary Capitalism, The Crisis of Dictatorship* and finally, *State, Power and Socialism*. Through these works, it is possible to observe the transformation of Poulantzas' theoretical and political position. Under the influence of Euro-Communism, which rejects the dictatorship of the proletariat and aims to transform the existing state within a democracy, the idea of developing a theory of the state gradually leads him to go beyond - and even reject - structures, regions and levels, and to conceptualise the state as a relation. This proves that Poulantzas, whose theoretical and conceptual language is heavy, does not contain a single theory of the state in his complex work, as Bob Jessop puts it. In this respect, the article aims to analyse the theoretical abstractions and changes in theory, and to address the criticisms directed at Poulantzas through his works.

Keywords: Poulantzas, capitalist state, power bloc, relative autonomy, double function, Marxism

JEL Codes: P1

* Dr. Öğr. Üyesi, Bingöl Üniversitesi, İ.İ.B.F, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, mhalifeoglu@bingol.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4307-2130>.

1. GİRİŞ

İkinci Dünya Savaşı sonrası yeni bir devlet biçimi olan refah devletinin yükselişi ve ardından belirli kısıtlamaların ortaya çıkışı Marksistleri devletin, kapitalist devletin ya da kapitalist toplumdaki devletin işleyişini analiz etmeye yöneltti. Özellikle tekeli devlet kapitalizmi ya da STAMOCAP (State Monopoly Capitalism) teorisi etrafında şekillenen hâkim görüşe karşılık çeşitli argümanlar ön plana çıkmaya başladı. Burjuva devletin klasik tarihsel işlevi olan dış temsilin garanti altına alınmasının bir sonucu olarak, dünya pazarındaki mevcut konum açısından devletin sermaye temsilcilerinden bilgi ve tavsiye almak zorunda oluşu Stamocap teorisinin temel savıydı. Başka bir deyişle böylece devlet, egemen sınıfın basit bir aracı olarak kavramsallaştırılmaktadır. Buna karşın söz konusu genel düşünce çizgisinin, somut devlet faaliyetleri hakkında fikir vermemesine; (Gerstenberger,1978:152) ve devletin salt bir aracı-belirlenen konumunda sorunsallaştırılmasına dair eleştirilerin Poulantzas'ın çalışmalarında da mevcut olduğu görülür.

Marx'ın eksik bıraktığı devlet teorisini tamamlamaya dönük kapitalist devlet tartışmalarının en ünlüsü Poulantzas ve Miliband arasında yaşanır.¹ Poulantzas'ın yapısalcı, Miliband'ın araçsalcı olarak nitelendirildiği bu tartışmada Poulantzas'ın Miliband'a dönük ana eleştirisi, kapitalist devleti seçkinler arasında sınıf çıkarlarının ampirik varlığına indirgemesidir. Ancak bu, siyasi iktidarı nesnel olarak yapılandırılmış ilişkilerden ziyade kişisel bağlantılar, yani 'öznel' ilişkiler olarak ele almak demektir. Bunun aksine Poulantzas, 'devlet elitinin... tamamen nesnel yapılara hapsediğini' (Martin, 2008:12) vurgulayarak, onun yapısalcı ve nesnel karakterine dikkat çekmiştir. Tartışma çerçevesinde -kendileri bu sınıflandırmayı kabul etmeseler de- Miliband araçsalcı ve Poulantzas da yapısalcı olarak bilinir ve kapitalist devlete dair teorik çerçeve kapsamında hem Poulantzas hem de Miliband için yapılan bu sınıflandırmanın yersiz olmadığı söylenebilir. Öte taraftan Poulantzas, ileriki dönem yazılarında sınıf çıkarları ile devletin işlevlerinin her zaman örtüşmesi gibi bir zorunluluğun olmadığını; devletin toplumu bir arada tutma/bir tutunum (cohesion) işlevine sahip olarak sınıf çıkarlarına hizmet ettiğini vurgular. Ancak bu durumun çakışmasının üretim ilişkileri içinde dağılmış sınıflar arasındaki farklılıkların ve süregelen sınıf mücadelelerinin sonucu olduğunu belirterek Poulantzas'ın geç dönem eserlerinde yapısalcılıktan uzaklaştığı ve ilişkisel pozisyona geçtiği söylenebilir.

2. BÖLGESEL SİYASET/SİYASAL BÖLGE TEORİSİNE DOĞRU

Siyasal İktidar ve Toplumsal Sınıflar eserini açıkça Althusserci sorunsalın içine yerleştiren Poulantzas, hocasının temel epistemolojik önermelerine atıfta bulunarak kapitalist devletin başka bir yorumunu gerekçelendirmek için diyalektik ve tarihsel materyalizm üzerine teorisini geliştirir. Bu nedenle eser, kapitalist üretim tarzında devletin siyasi üstyapısını analiz etmek için karmaşık kavramlar hiyerarşisi, yani belirli bir üretim tarzında bölgesel bir devlet teorisi üretme girişimi olarak tanımlanabilir. Bu amaç çerçevesinde Poulantzas, en soyut kavramlardan yola çıkarak basit bir mantıksal türetim çerçevesinde daha somut kavramların elde edilemeyeceğini; aynı şekilde, somut kavramların en soyut kavramların altında basit bir şekilde yer alması yoluyla da anlaşılamayacağını savunur. Bunun yerine, çeşitli kavramların belirgin konumlarını ve işlevlerini göz önünde bulundurarak teorik detaylandırma çalışmasına girişir ve böylece her şeyden önce soyuttan

¹ 1969'da Miliband'ın "The State in Capitalist Society" adlı çalışmasına Poulantzas'ın eleştirileriyle başlayan tartışma sonraları Miliband'ın yanıtları ve Ernesto Laclau'nun katkılarıyla devam eder (Poulantzas, Miliband ve Laclau,1990; Martin, 2008:11).

somuta doğru hareketle ve dayandıkları belirli teorik nesneyle (örneğin siyasi bölge) ilişkilendirilmesi gerektiğini açıkça vurgular (Poulantzas, 1975:12).

Buna ek olarak Poulantzas, kapitalist devlet tipinin bilimsel olarak incelenmesinin birbiriyle ilişkili üç teorik gelişmeyi gerektirdiğini öne sürer. Bunlardan ilki, hepsi belirli üretim tarzlarında ayrı olarak ele alınan bölünmüş toplum, devlet ve siyasete ilişkin tarihsel materyalist genel teoridir. İkincisi, devletin ve siyasetin kapitalizmin genel yapısal matrisi içindeki yerini ve işlevini tam olarak belirleyen özel kapitalist üretim modelidir. Son olarak üçüncüsü ise devlet, kapitalizm içinde kurumsal olarak farklı olduğundan (ve bu nedenle kendine özgür bir inceleme nesnesi oluşturabildiğinden), kapitalist devlet ve siyasetin bölgesel teorisi vardır (Poulantzas, 1975: 12, 16-18, 142). Buna rağmen, bu farklı kavramların geliştirilmesi ve birbirleriyle ilişkilendirilmesiyle ilgili olabilecek sorunları tartışmasının merkezinde tutmamıştır. Zira Poulantzas, Althusser'in Kapitali Okumak (2007) yapıtında sunulan genel üretim tarzları teorisinin taslağını çizmekle yetinmiş ve Kapital'in kapitalist üretim modelinin özel teorisinin ve ekonomik düzeyinin bölgesel teorisini sağladığını ileri sürmüştür. Bu da onu, devletin, toplumsal sınıfların ve iktidarın genel teorisine ve kapitalist devletin bölgesel teorisine yoğunlaşma konusunda özgür bırakmıştır (Jessop, 1985:60). Burada bile, en üst düzeyde kavramların soyut bir başlangıç noktasından basit bir mantıksal açılımını reddetmesine uygun olarak, onları sistematik bir şekilde inşa etmemiştir. Öte taraftan Siyasal İktidar ve Toplumsal Sınıflar'da Marksizm'in konuları açısından birbirinden ayrı iki disiplinin birliğinden oluştuğunu belirtir: diyalektik ve tarihsel materyalizm. Dolayısıyla materyalizmin diyalektik ve tarihsel olmak üzere iki temel önermesi olduğunu; bunlar arasındaki ayrımın asıl nedeninin düşünce ve gerçek/reel süreçlerdeki (bilgi ve varlık) ayrımdan kaynaklandığını belirtir. Ancak temel önermelerden yola çıkarak her kuramsal çalışmanın (soyutlama düzeyi ne olursa olsun), her zaman reel süreçlere dayanması gerektiğini vurgularken varlığın bilgiye/düşünceye üstünlüğünü kabul eder. Yani gerçeğin, gerçeğin bilgisine önceliği vardır. Dolayısıyla gerçek süreçlere dayanan kuramsal çalışmalar düşünce sürecinde yer alacağı için gerçek-somuttan değil, gerçeklik hakkında bilgi gibi hammaddelerle işlenir. Böylece kavramsal araçlarla nesnelere ulaşılır. Düşünce süreci kelimenin tam anlamıyla gerçek-somut ve tekil nesnelere ulaşmak gayesinde olduğu gibi soyut-biçimsel nesnelere de dayanabilir. Poulantzas, bu epistemolojik varsayım ile Althusser'i takip ederek teorisini inşa ettiği üretim tarzı ve toplumsal formasyon kavramlarına ve aralarındaki farka ulaşır. Sonuç olarak soyut-biçimsel nesnelere gerçek-somut nesnelere arasındaki ayrımı temellendiren ve aydınlatan iki temel kavram önem arz eder. Üretim tarzıyla, dar anlamda üretim ilişkileri ile sınırlandırılan bir ekonomiyi değil, kendi içinde birçok kerte, düzey ya da aşama barındıran kombinasyonları, kısaca üretim tarzına özgül bölgesel yapıları ve pratikleri ifade eder. Başka bir ifadeyle, bu bağlamda, üretim tarzı kavramı, soyut-biçimsel bir nesneyi oluşturur. Aynı şekilde güçlü anlamda varoluştan yoksun olan kapitalist, feodal ve köleci üretim tarzları da soyut-biçimsel nesnelere dir. Gerçekte var olan tek şey, tarihsel olarak belirlenmiş bir toplumsal formasyondur, yani başka bir ifadeyle tarihsel varoluşunun belirli bir anında en geniş anlamıyla toplumsal bir bütünü işaret eder. Örneğin Poulantzas, Louis Bonaparte yönetimindeki Fransa'yı ya da Sanayi Devrimi sırasındaki İngiltere'yi gösterir (1975:15).

Ekonomik, politik, ideolojik ve teorik düzeylerden oluşan 'üretim tarzı' tanımı, bu bölgeler arasında bir "üst belirlenim" ile karakterize edilir. Dolayısıyla, her farklı üretim tarzı bu düzeylerin belirli bir eklemlenmesini ifade eden karmaşık toplumsal bütündür ve bu kapitalist üretim tarzında (son kerte) ekonomik düzey tarafından belirlenir. Verili bir üretim tarzındaki söz konusu özgül eklemlenme biçimi, Althusser'i takip eden Poulantzas tarafından 'üretim matrisi' olarak adlandırılır. Her ne kadar son tahlilde ekonomik düzeyin belirleyici

olduğu vurgulanmış olsa da konjonktüre² göre bir kerte diğerini üst belirler. Dolayısıyla gerçekte toplumsal formasyon anlamında tek ve saf bir üretim tarzından bahsetmek mümkün değildir. Bu bağlamda, verili tarihsel dönemlerde, farklı üretim tarzları -daha önce egemen olan tarzların kalıntıları- aynı anda mevcut olabilir. Toplumsal formasyonu karmaşık bir bütünsel yapı haline getiren ve her bir toplumsal formasyona kendine özgü bir tarz kazandıran da bu somut gerçekliktir. İlerleyen dönemde Poulantzas kendi özeleştirisini yapmış olsa da, bu epistemolojik varsayımlarla bir kez daha Althusserci yapısallığın izinden hareket eder. Böylece bölgesel siyaset teorisi, ancak nesnesini verili bir üretim tarzında konumlandırarak teorik belirlenimler açısından daha zengin kavramlara doğru ilerleyebilir. Bu nedenle Poulantzas'ı üretim tarzı kavramını oluşturmaya iten ilkelere göre ancak bölgesel kerte/düzy (özellikle siyasal olan) verili bir üretim tarzında yalıtıldığı (découpee) ölçüde bölgesel teorisinin nesnesini oluşturabilir. Başka bir deyişle, kapitalist üretim tarzında politik bölge kavramını üretmekle siyasal bölgenin ya da devletin inceleme nesnesi olabileceği varsayımını gerekçelendirme amacı, kendisini bir üretim tarzına özgü eklemleme süreciyle oluşturduğundan siyasal bölge teorisi ancak o üretim tarzına dayandırılabilir. Dolayısıyla Poulantzas, genel bir devlet teorisi üretmenin mümkün olamayacağı konusunda ısrarcı davranır. Kapitalist devlet analizi yapmak, kapitalist üretim tarzının özgül nitelikleriyle doğrudan ilişkilidir. Dahası kapitalist üretim tarzının özgüllüğünü (bölgesel bir politik kuram) sağlayan şey esas olarak düzeylerin görece özerk bir biçimde eklemlemesinden kaynaklanır. Burada O'nun dikkat çekmeye çalıştığı esas mesele, ekonomik ve politik düzeyler arasındaki görelî özerkliliktir.

3. GÖRELİ ÖZERKLİK, ÇİFTE İŞLEV ROLÜ

Poulantzas'ın en başından beri, belirli bir toplumsal formasyonun siyasal yapılarını kurumsallaşmış devlet iktidarına ve devletin görelî özerkliği fikrine götüren mesele onun benimsemiş olduğu yapısalci Marksist yorumdur (Bridges, 1985:352). Buna göre, kapitalizmde siyasal bölge görelî özerkliğe sahipse kapitalist devlet de görelî özerkliğe sahip olmalıdır. Bunu, kapitalist üretim tarzının özelliğinin ekonomik düzeyde yani üretim alanında, mülkiyet ilişkileri bağlamında emeği üretim araçlarından koparmasına dayandırır. Dolayısıyla kapitalist üretim tarzında sömürü, ekonomi-dışı bir gücün üretim sürecine müdahale etmeksizin gerçekleşir. Benzer bir biçimde Poulantzas'ın yorumunu değerlendiren Balibar'a göre (1970:223), söz konusu görelî özerkliğin nedenselliği, kapitalizm öncesi üretim tarzlarında artık emeğe ekonomi-dışı baskı kurulmadan el konamaması; ancak özgür-ücretli emek ve sermaye varlığını içeren kapitalist üretim tarzında sömürünün üretim sürecinde de gerçekleşmesidir. Son tahlilde, ekonomik kertenin belirleyiciliği diğer kertelerin -yani politik ve ideolojik- görelî bir ayrılık sergilemesine imkân sağlar (Balibar, 1970:224; Gülalp, 1993:49-50).

Poulantzas açısından devletin egemen sınıfın basit bir aracı olmadığı daha önce belirtildi. Devletin genel işlevini analiz ederken Lenin'in çözümlemesini eleştirerek devrimin temel sorununun neden devlet iktidarı olduğunu sorar. Kuramsal analizinde ona göre devlet iktidarı kendi güçlerine sahip çeşitli kurumların bir araya gelmesinden ibaret değildir ve kurumların böyle bir iktidara sahip olduğu varsayımından hareket etmek sorunlu bir tahlildir. Bu sorunu çözmek adına üstyapı kavramına geri dönülmesini salık verirken ve eşitsiz gelişmeyle yerinden edilmiş çeşitli kertelerden oluşan yapı içinde devlet, tarihsel koşullar altında belirlenmiş verili bir toplumsal formasyondaki -'ekonomik', 'politik' ve ideolojik- düzeyler arasında tutunum (cohesion) sağlayacak özel bir işleve sahiptir (1975:44). Başka bir

² Konjonktür kavramı, belli bir çatışmada taraf olan çeşitli sınıfların ellerindeki imkânların sınırlarını ifade eder.

ifadeyle 'örgütsel ilke' olarak devlet, mevcut siyasi düzeni değil, tümel rolü, özerk düzeyleri birleştirme işlevi anlamına gelir. Böylece Poulantzas, araçsal yorumun savunduğu gibi devlet ve aygıtlarının sadece sınıf iktidarının eklentileri anlamına gelmediğine, aksine kendi özerkliklerine ve kurumların örgütleyici matrisine atıfta bulunan yapısal özgüllüklerine işaret eder (1975:115).

Birleştirici faktör rolüyle bağlantılı olarak, Poulantzas'a göre kapitalist devletin ayırt edici özelliği, birey, vatandaş, siyasi kişi olarak adlandırılan öznelerin sanki üretim sürecinin taşıyıcı olmadığı inancını yaratmasıdır. Ayrıca, bir sınıf egemenliğinin devlet kurumlarında sürekli olarak yer almaması; devletin kendisini bir halk-devleti şeklinde sunması; kurumları 'bireylerin' ya da 'siyasilerin' özgürlüğü ve eşitliği etrafında örgütlemesi; meşruiyetin artık monarşik ilkelerin ima ettiği ilahi iradeye değil, biçimsel olarak özgür ve eşit bireyler-yurttaşlar topluluğuna ve seküler sorumluluğa dayandırılması diğer ayırıcı özellikleri arasında yer alır. Böylece halkın kendisini, toplumsal sınıflara dağılmış üretim araçlarından değil, ulusal bir siyasi topluluğa katılım biçimi olan 'genel irade'nin ifadesi olarak yorumlaması, özgürlük ve eşitlik ilkelerinden yola çıkan yasalarda sistematik bir şekilde ifade edilen 'normatif' karakterler aracılığıyla tüm vatandaşlara tarafsız, kapsayıcı ve hukukun hükümranlığında bir devlet imgesi yaratır. Modern kapitalist devlet böylece kendisini tüm toplumun genel çıkarlarını somutlaştıran yani ulusun iradesinin tecelli ettiği bir hizmetkâr olarak sunar. Salt ideolojik düzeye indirgenemeyecek olan bu temel özellikler, kapitalist üretim tarzının bölgesel düzeyiyle yani genel oy hakkı, parlamenter temsil, siyasi özgürlükler gibi unsurlardan ya da kurumlardan oluşan hukuki-siyasi düzeyi aracılığıyla elde edilen ve "kendisini tüm toplumun genel çıkarını somutlaştırıyormuş gibi sunma" yeteneğiyle (1975:123) ilgilidir. İdeolojik etkilerin ötesine geçen bu araçlar vasıtasıyla kapitalist devlet, "üretim aktörlerini antagonistik sınıfların üyeleri olarak değil, bireysel hukuksal özneler" olarak kurar (Jessop, 1985: 63). Gerçekten sınıf çıkarı ve sınıf kapasitesi gibi kavramların mistifikasyonuna, dolayısıyla reel yaşamda bunun izdüşümlerinin görülmemesine (Öngen, 2014: 247) neden olan bu durum, Poulantzas tarafından 'izolasyon (yalıtım) etkisi' olarak nitelendirilir. Sosyo-ekonomik toplumsal ilişkiler üzerinde hissedilen izolasyon etkisi kendini basit bir şekilde üretimin her aşamasında göstermez; aynı zamanda, işçiyle-sermayedar, sermayedar-sermayedar ve işçi-işçi arasındaki ilişkilerden yola çıkarak üretim aktörlerini parçalar, bireyselleştirir ve kendi aralarında rekabeti teşvikle sınıf kimliğini gizemleştirir (Poulantzas, 1975:131-132). Dolaysız bir sonucu olarak kapitalist devlet, politik sınıf karakterini siyasi kurumlar düzeyinde halkın/ulusun iradesinde cisimleştiren bir uğraktır. Böylece devlet yalıtım etkisini 'birliği sağlama ve temsil etme' biçiminde çifte bir işlevle gerçekleştirir (1975: 133-134). Devletin hem görelî özerkliği hem de izolasyon etkisinin birliği ve temsili gibi çifte bir işleve sahip olması Poulantzas'ın sınıf mücadelesinin alanına, devletin sınıf mücadelesi açısından oynadığı kesin siyasi role yönelmesinde etkili olur.

4. SINIFLAR MÜCADELESİ, İKTİDAR BLOKU VE HEGEMONYA

Sınıfsal erklerle/güçlerle kendini gösteren sınıfsal pozisyonlar, esasen üretim ilişkileri içinde pratikler ve sınıf mücadelelerinden ibaret olduğuna göre devleti, üretim ilişkileriyle ilintili bir biçimde konumlandırmak, onun sınıf mücadelesi içindeki varlığının ilk çerçevesini oluşturmaktır. Daha açık bir ifadeyle Poulantzas, kapitalist devletin bir yandan üretim ilişkileri yapılarıyla, diğer yandan sınıf mücadelesi alanıyla ilişkili olduğunu ve belirleyici bir rolü elinde tuttuğunu vurgular.

Marksizmde ekonomik süreç sınıf mücadelesini barındırır, bu nedenle aynı zamanda sadece ekonomik iktidarla bağlantılı olmadan politik iktidarla da ilişkilidir. Zira erkler,

sömürüyle ya da artı-değerin üretimine bağlı oluşlarıyla özgülleşmektedir. Bu bağlamda politik-ideolojik erkler içinde kökleşmiş, özgül kurumlar-aygıtlar içinde somutlaşmıştır. Kapitalist devlet, siyasi iktidarla kesişerek çeşitli erk biçimlerini kendisinde yoğunlaştıran bir momenttir. Ancak belirtmek gerekir ki Poulantzas, sınıfsal erklerin devlete indirgenmiş olmadığını, aksine onun aygıtları dışına taşıdığı altını çizer. Dolayısıyla sınıf mücadelesi ile aygıtlar arasındaki karmaşık ilişki içinde sınıf mücadelesi, ekonomik, politik, ideolojik alanı yani sömürü ve üretim ilişkileri düzeyini kapsar. Bu bağlamda devletin üretim ilişkileri ve sınıf mücadelesindeki, başka bir ifadeyle iktidar ilişkilerindeki belirleyici rolünü kavramak için devletin nerede ortaya çıktığının anlaşılması gerekmektedir. Poulantzas, “sınıfsal bölünmelerin dolayısıyla sınıf mücadelesinin ve sınıfsal erklerin olduğu yerde, devlet, yani kurumsallaşmış siyasi iktidar da daha o anda mevcuttur” (2004:44) diye ifade eder. Bu düzen içinde ne devletten önce ne de devlet olmaksızın bir sınıfsal mücadele ve erk gerçekleşmez. Aslında burada Poulantzas, devletin nasıl ortaya çıktığına dair kurgusal yorumları olan toplum sözleşmecilerinin kurguladığı gibi devleti önceleyen ne bir doğal durum ne de toplumsal durum olduğu düşüncesindedir. Klasik ekonomi politik öğretinin sınırlı devlet vurgusunun aksine devlet üretim ilişkileri de dâhil olmak üzere mücadele alanlarını nirengiler; “pazar ve mülkiyet ilişkilerini düzenler, siyasi egemenliği kurumsallaştırır ve siyaseten egemen olan sınıfı kurar; toplumsal işbölümünün bütün biçimlerini, toplumsal gerçeğin tamamını, sınıflar halinde bölünmüş bir toplumun çerçevesini kodlar” (2004:44). Böylece toplumsal gerçeklik, her zaman devletle ve sınıfsal bölünmeyle bir arada düşünülmelidir. Buna ek olarak toplumsal işbölümüne yapmış olduğu atıfla sınıfların basit bir birleşmeyle homojen gruplar olmadığına, antagonistik ilişkiler barındırdığına gönderme yapar.

Mücadele alanı iktidar, ekonomik sömürü ve politik-ideolojik tabiiyet ilişkileri alanında yani devlet alanındadır. Poulantzas’ın kapitalist devletin görece özerk ve ilişkisel bir karakteri olduğu yorumu, onun aynı zamanda sınıfsal çelişkilerden oluştuğunu/kurulduğunu kabul ettiği, sınıfsal bölünmelerin yeniden üretimini sağlayacak devletin parçalı ve devlet aygıtının kendi içinde çelişkiler barındıracağı anlamına gelir. Bu bağlamda iktidar bloku³, genel siyasi çıkarın tesis edildiği ve devlet sisteminin tamamının yeniden üretimini sağlamak için yaptığı müdahaleler, organlar ve kollar arasındaki karmaşık ve çelişkili bir ‘sonucu’ ifade eder (Poulantzas, 1976:75). Devlet aygıtına kıyasla sınıf mücadelesinin önceliğini vurgulayan düşünür, kapitalist devleti birbiriyle mücadele eden sınıflar arasındaki iktidar ilişkilerinin meydana getirdiği çelişkilerin yoğunlaştığı bir uğrak olarak tanımlarken, kapitalist devleti özne ya da nesne olarak gören kavrayışın da dışına çıkmış olur (Bank, 2012:17). O, başlarda devleti yapısal bir yorumla çözümlerken, daha sonraları ilişkisel bir yoruma doğru gelişen kuramsal açıklamalarıyla, kapitalist devleti anlamada konjonktürün ve sınıf mücadelesin hesaba katılmasının gerekliliğini ortaya koyar. Bu düşünsel gelişim, bir yandan gömülü olduğu yapısalılıktan çıkmasına ve kapitalist devlet kuramının eksik olduğunu düşündüğü sınıf mücadelesini yeniden yorumlamasına imkân sağlar.

Devletin özgün üst yapısal varlığına dikkat çeken Poulantzas, onun yalıtım etkisiyle tüm halkın/ulusun temsilcisi pozisyonunda olduğunu; atomize ve yalıtık bir biçimde kalan üretim

³ Hirsch, materyalist devlet teorilerini açıklarken, kapitalist toplumsal tarzının bir özelliği olarak Poulantzas’ın iktidar bloku kavramını, “ekonomik iktidara sahip sınıf(lar)ın mensuplarının karşılıklı bir rekabet ilişkisi içinde olması ve birbirleriyle sürekli mücadelesi” olmasından dolayı egemen sınıfların sömürüyü ve iktidarı garanti altına almak üzere ortak bir strateji geliştirmelerinin imkânsızlığına vurgu yapar (2011:50).

faillerinin hukuki-ideolojik özneler olarak kendilerini sınıfsal konumlarıyla değil, kapitalist devlette mesleki örgütler gibi aracı-tampon bölgeler içinde özgür bireyler arası ilişkinin öznesi sandıklarını vurgular. Dolayısıyla kapitalist devlet, egemen sınıfların doğrudan ekonomik çıkarlarını değil, siyasi çıkarlarını temsil etmesiyle karakterize edilir. Bu husus, Poulantzas'ın egemen sınıf ve fraksiyonların yer aldığı iktidar bloku ve devletle bu blok arasındaki ilişkileri yerli yerine oturtmak için kullandığı hegemonya kavramına yönlendirir. Böylece politik çıkarları kapitalist devlet tarafından karşılanan sınıf veya fraksiyonlar arasında özgül bir karşılıklı ilişki olduğuna ulaşır. İlk önce pek çok üretim tarzının üst üste binmesiyle oluşan toplumsal formasyonda sınıf mücadelesi sadece egemen ve egemenlik altında olan arasında gerçekleşmez. Devlet ve egemen sınıf arasındaki ilişkiden hareketle sınıf mücadelesi alanında pek çok sınıf ve fraksiyonunun ve pek çok egemen sınıf ve sınıf fraksiyonunun eş zamanlı varoluşunun altını çizer (Poulantzas, 1975:229; 2014:266).⁴ Bununla birlikte, daha önce belirtildiği üzere, bir toplumsal formasyonda, içlerinden birinin egemen olduğu birkaç üretim biçiminde çeşitli sınıf ve sınıf fraksiyonları vardır. O, genel bir özellik olmasına karşın, kapitalist formasyonun ve kapitalist devlet yapısının “iktidar blokunun” ortaya çıkmasını sağlayan bir özelliğe sahip olduğunu savunur. Ne Marx, ne de Engels tarafından kullanılan “iktidar bloku” kavramı, “politik olarak egemen sınıf ve fraksiyonlarının özel ve çelişkili birliğini” ifade eder (1975:234; 2014:72-73). Ancak bu birlik, bütünleşme ya da füzyon olarak ifade edebileceğimiz basit bir kaynaşma olmayıp “hegemonik fraksiyonun koruması altında” (1975: 239; 2014: 278) sağlanır ve politik düzeye denk düşer (1975:234; 2014:273). Bu bağlamda Gramsci'ye atıfla hegemonya terimini kullanarak iktidar blokunun tanımını yapmakta, ancak egemen sınıf ve fraksiyonlar arasındaki durum açısından kavramın kullanım alanını genişletmektedir. Hegemonik fraksiyonun himayesinde, iktidar bloku -kendine içkin çelişkili bir birlik olması açısından- içindeki toplumsal güçler arasında (yani egemen sınıf ve fraksiyonları) sürekli bir biçimde sınıf mücadelesi ve çıkar çatışması vardır. Dolayısıyla bu çıkar çatışmaları sonucunda bir sınıf ya da fraksiyonun hegemonyasının tesadüfi/rastlantısal olduğu söylenemez; bir sınıfın ya da fraksiyonun hegemonyası “kapitalist devletin kurumsallaşmış iktidarının özgün birliği tarafından” mümkün kılınmıştır (1975:239; 2014:278). Başka bir ifadeyle, kapitalist devlet, egemen ve egemen olunan sınıflarla özgül ilişkisi dolayısıyla iktidar blokunun oluşumunu sağlar. O halde kapitalist devletin temelinde, hegemonik sınıf veya fraksiyon, egemen sınıf ve fraksiyonlar arasında egemen rolü sürdürme ve konjoktüre bağlı olarak halkın/ulusun genel çıkarını temsil etme yönünde çifte işlev kazandığı söylenebilir (1975:141; 2014:161). Bu nedenle kapitalist devletle egemen sınıf veya fraksiyonlar arasındaki ilişki, hegemonik bir sınıf ya da fraksiyon himayesi altındaki ideolojik işlevine/politik birliğine (1975:240; 2014:278) bağlıdır. Ayrıca hegemonik fraksiyonun bir kere kurulduktan sonra değişmeyeceği düşünülemez, aksine sınıf mücadelesi uzlaşmaz sınıflar olan egemen ve egemen olunan arasında değil, sınıf ve fraksiyonların kendi aralarında da gerçekleşmesi nedeniyle hegemonik sınıf, konjoktüre de bağlıdır. Poulantzas bu politik birliği, ekonomik çıkarlardan bağımsız değerlendirmez. İktidar blokundaki sınıf ya da fraksiyonların ortak genel çıkarlarını -ekonomik sömürü ve politik egemenliğe dayanan- temsil eden hegemonik sınıf ya da fraksiyon, siyasi çıkarlardan ekonomik çıkarlar sağlar. Böylece ekonominin belirleyiciliğine vurgu yapan yapısalcı yaklaşımın bir yansıması olarak

⁴ Hatırlamak gerekirse, Poulantzas ne sınıfı devlete öncelemiş ne de devleti sınıfa öncelemiştir. Sınıfsal eşitsizliğin devam edebilmesi ve yeniden üretilebilmesi için yönelik üst yapısal politik düzeyde eş zamanlı olarak kurulması gerektiğinin altını çizmişti.

hegemonik fraksiyonun egemen sınıflar açısından temsil ettiği genel çıkar, son tahlilde üretim sürecindeki sömürü pozisyonuna dayanır.

Öte yandan kapitalist devlet, görece özerkliği sayesinde iktidar blokunun politik birliğinin faktörü olur. Bu durum, yani kapitalist devletin görece özerkliği Poulantzas için aynı zamanda, onun “kurucu özelliği”dir. Ancak kurucu özellik konjonktür çerçevesinde zaman zaman farklı biçimler alabilir. Poulantzas’a atıfla Jessop’ın hegemonya projeleri kavramında kullandığı gibi (Jessop,2001: 175; 2004:212) devlet, hegemonyasını sürdürebilmek adına hegemonik sınıfı -kısa vadeli- çıkarlarını feda etmeye zorlayabilir ve bu yolla “kendisini hegemonik fraksiyonun çıkarlarına karşı iktidar blokunun çeşitli sınıf ve fraksiyonlarının çıkarlarının garantörü olarak sunabilir (Poulantzas, 1975:301; 2014:354). Özellikle kriz zamanlarında yoğunlaşan ve iktidar blokunun içinde sınıf ya da fraksiyonlardan hiçbirinin hegemonik olmadığı özel durumlarda devletin nasıl bir işlev göstereceği sorusuna Poulantzas, Bonapartizm analizi yaparak yanıt verir. Bonapartizm eserlerinin çoğunda eleştiri unsurudur. Bunun nedeni, görece özerkliği olan ve bu özerkliği iktidar blokuna ve hegemonik sınıf/fraksiyona ilişkin işleviyle kazanan kapitalist devlet tipinin karakteristiği olarak değerlendirmesidir (1975:301; 2014:355). Buna karşın, O, devletin kendi yapılarının çizdiği sınırlara dayandırarak görece özerkliğin çeşitli somut devlet ve rejim biçimlerinde, farklı derecelerce gerçekleşebileceğinin de farkındadır.

5. ELEŞTİRİLER

Poulantzas, daha önce de belirtildiği üzere, Marx’ın Kapital’ini ekonomik bölge teorisi olarak okurken, aynı analiz yönteminin siyasi bölge analizine yöneltmesini, yani kapitalist devleti anlamayı amaçlamaktadır. Erken dönem eserlerinde Sartre’ın varoluşçu felsefesinden daha sonraları öğrencisi olduğu Althusser’in yapısalcı perspektifinden ziyadesiyle yararlanmış ancak en çok yapısalcı Marksist yaklaşımın etkisinde kalmıştır. Dolayısıyla devleti, kapitalist devleti, çözümlemesinde ne Komünist Manifesto’da (1976:30) ifade edildiği gibi bir icra komitesi olduğunu, ne de Miliband’ın (1990:48) ortaya koyduğu gibi egemen sınıfın salt bir memurlar statüsünde aracı olduğunu kabul eder. Devleti farklı kertelerden (ekonomik, politik, ideolojik) üst üste binmesiyle meydana gelen toplumsal formasyon düzeyinde yorumlar. Dolayısıyla genel bir devlet teorisinden bahsedilemeyeceğini, kapitalist devletin kavranabileceğini tasarımlar. Bunu gerek Marx’tan, gerek Gramsci’den gerek Althusser’den esinlendiği kavramsal matris (iktidar bloku, hegemonik fraksiyon, yapı, görece özerklik gibi) aracılığıyla gerçekleştirir. Geç dönem yazılarında eksik bıraktığını düşündüğü ve bu amaç doğrultusunda kapitalist devlet analizindeki eksiği tamamlayabilmek adına “sınıf mücadeleleri”ni kuramsal çerçevesine oturtmaya çalışır. Ancak başta Açık-Marksistler⁵ olmak üzere pek çok sol düşünür tarafından şiddetle eleştirilir. Clarke (2001,2004), kapitalist üretim tarzının bir özelliği olarak siyasi ve ekonomik düzeyleri birbirlerinden görece özerk varsaymasına atıfla Kapital’in çarpıtılmış bir yorumla değerlendirildiğini, üretim ilişkilerini ‘ekonomik düzey’ ile özdeşleştirerek, ‘toplumsal’ı üretim alanından dışlayan ve ‘ekonomi’yi teknik bir alana indirgeyerek toplumsal ilişkileri ‘politik’ ve ‘ideolojik’ düzeye yerleştiren

⁵ Açık-Marksizm 1970’lerin sonu ve özellikle 1980’lerde Yeni Sağ liberalizminin ve metodolojisinin etkinliği artan bir biçimde baskın hale gelmesi sonucunda Marksist teorinin liberalleştirilmesi ve kendi içine kapanmasına karşı teorik/politik bir alternatif önermesiyle hayat bulur. Açık-Marksizm ile yaygın olarak ilişkilendirilenler arasında John Holloway, Simon Clarke, Werner Bonefeld, Ana C Dinerstein, Sergio Tishler, Edit Gonzalez, Kostas Axelos gibi Avrupa’dan Latin Amerika’ya kadar pek çok isimden bahsetmek mümkündür.

Althusserci yapısal-işlevsel bakışın ötesine geçemediğini belirtir. Poulantzas'ın bahsettiği düzeylerin, Marx'ta hem toplumsal hem de maddi olarak üretim anlayışının mevcut olduğunu görememek yanlış bir okuma olarak karşımıza çıkar. Bunun aksine, geç dönem eserlerinde kapitalist devletin yapısal belirleniminin yanı sıra temel belirleyici olanın "sınıf mücadelesi" olduğunun farkına vararak bunu üzerinde durması son derece kıymetli bir çaba olarak değerlendirilir. Buna ek olarak, kuramının siyasal içerimlerini ele alırken sınıf teorisi içeriği kazandırmaya çalışarak geliştirdiği Althusserci anlayış, Holloway, Picciotto ve hatta Clarke tarafından da olumlu değerlendirilir (Clarke, 2001b:100; 2004b:124).

Öte taraftan kapitalist devlet tarzına özgü yapı ilişkilerinden kaynaklanan görece özerk özelliği ve iktidar blokunun oluşmasındaki rolünün çifte işlevi bir diğer eleştiri konularındandır. Hall (1980:62; McLennan, 2021:261-272), Poulantzas'ın Siyasal İktidar ve Toplumsal Sınıflar eserinde yapısalci nedenselliğin sınırlarında "sınıf mücadelesinin kurucu etkisine öncelik" vermeye çalışırken bir tarafta yapının bir tarafta pratiğin gerilimine dikkat çeker. Poulantzas'ın devletin 'çifte belirlenim' analizindeki ikilem, sınıf mücadelesinin boyutunu yapı tarafından belirlenmiş ve böylece 'sınıf mücadelesini yapıyı yeniden üretmeye ve dolayısıyla devlete/işlevine mahkûm kılmasıdır (2001: 98; 2004b: 125).

Söz konusu eleştirilerin aksine Jessop, Poulantzas'ın erken dönem eserlerindeki eksikliği aşmak adına sınıf mücadelelerini kuramsal çözümlemesinde siyasi düzeyde analiz ettiğini; buna karşılık sınıf mücadelesinin farklı alanlarının belirli konjonktürlerde nasıl eklemlendiği ya da yerinden edildiği sorununu dikkate almadığını belirtir (Jessop, 1985:76). Ayrıca Poulantzas, sınıf mücadelesinin eşitsiz gelişiminin ve farklı tahakküm ve hegemonya alanlarındaki değişmelerin farkında olmasına rağmen, sınıf güçlerine odaklanması sınıf-dışı güçlerin siyasi sınıf mücadelesine nasıl müdahale ettiğini kaçırmaya neden olur. Ancak 1970'lerin sonunda yeni toplumsal hareketlerin yükselişiyle, görmezden gelinen ya da inkâr edilen sınıf-dışı güçler sorunu teorik ve siyasi gündemine oturur. Dolayısıyla Jessop, daha sonraları devletin hukuki-politik yapıları açısından da sınıf mücadelelerini savunduğunu iddia eder. Böylece sınıf mücadeleleri basit bir yapı-pratik ilişkisi olmayıp onun çalışmalarının tamamlayıcı unsuru olarak karşımıza çıkar.

6. SONUÇ

Çalışmada Poulantzas'ın devlet kuramında eserleri boyunca gerçekleşen temel bir değişim olduğu varsayılmakta ve eserlerindeki benzerlik-farklılık şeması çizilmeye çalışılmadan genel bir okuması amaçlanmaktadır. Son çalışmasında hala bulanık noktalar ve kavramsallaştırmalar olsa da, Poulantzas'ın yaptığı değişikliklerle, devlet teorisinin kapitalist devletin indirgemeci olmayan bir kavramsallaştırması için önemli bir temel sunduğu söylenebilir. Dahası, Poulantzas'a yöneltilen eleştiriler onun teorisinin geçersizliğini kanıtlamaktan ziyade, teorisinin başarısızlıklarını göstererek onu tamamlamaktadır. Elbette bu, Poulantzas'a yöneltilen eleştirilerin önemsiz olduğu anlamına gelmemekte, aksine aydınlatıcı görülmektedir. Jessop'a (1985:15) göre, Poulantzas'ın konumu "varoluşçu Marksizmden kendi özgün Marksizm versiyonuna doğru bir hareketi" temsil etmektedir ve Althusserci yapısalcilik onun teorik yolculuğunda bir "köprü" oluşturmaktadır. Bir başka deyişle Jessop (1985:360), Poulantzas'ın teorisinin tam bir gelişmişlik düzeyine erişmese de ilişkisel bir teoriye evrildiğini ileri sürmektedir. Demokratik-sosyalist stratejiye yönelik önerilerini dikkate alan Wood (2011:42), aynı zamanda O'nun teorik evriminin sınıf mücadelesinin dışlanmasıyla karakterize edilen Euro-komünist bir konuma dönüştüğünü ileri sürmektedir. Poulantzas'ın "demokratik sosyalizm" için önerdiği siyasi strateji bu makalenin konusu değildir, ancak Poulantzas'ın teorisini "sınıf mücadelesini" dışlayan bir teori olarak

yorumlamak mümkündür. Daha sonraki pozisyonu göz önüne alındığında, tam tersi bir durum söz konusudur. Poulantzas sınıf mücadelesini 'devletin kalbine', yani teorisinin merkezine yerleştirir. Wood (2003:71) yapısalcı devlet kuramında devletin kapitalist üretim ilişkileriyle ilişkisinden ziyade, kuramsal olarak türetilen yapısal özellikleri nedeniyle kapitalist olduğunun altını çizerek. Bu ifade Poulantzas'ın Siyasal İktidar ve Toplumsal Sınıflar'daki varsayımlarına gerçekten uymaktadır, ancak Poulantzas "sınıf mücadelesini" yapısalcı devlet görüşüne entegre etmeye çalışmakta ve bu da erken dönem teorisinin ikili karakterine yol açmaktadır. Ancak Poulantzas'ın sonraki çalışmalarında giderek geliştirdiği etkileyici çerçeve, esas olarak kapitalist üretim ilişkilerinin özgüllüğü üzerine inşa edilmiş ve tıpkı Wood'un kendi bakış açısından savunduğu gibi, devletin bir ilişki olarak görülmesi sonucunu doğurmuştur. Böylece Poulantzas'ın yapısalcı bir devlet görüşü ürettiği eleştirisi, esas olarak Siyasal İktidar ve Toplumsal Sınıflar eserine dayanmaktadır. Benzer şekilde Clarke (1991a:18) da Poulantzas'ın "ideolojiye daha fazla ağırlık atfederek, konjonktürde olumsuzluğa daha fazla yer vererek ve devlet aygıtlarının otonom dinamiklerine daha fazla rol tanıyarak" önceki pozisyonunun "katı yapısal determinizmini gevşettiğini" iddia etmektedir - ancak bu gevşeme "temel teoriyi değiştirmemiştir."

Jessop, Poulantzas'ın teorisindeki temel boşluğun devletin kapitalist birikim sürecindeki rolü olduğunu iddia eder- oysa Poulantzas Devlet İktidar ve Sosyalizm (2004) yapıtında devletin üretim ilişkilerindeki "sadece yeniden üretici değil, aynı zamanda kurucu rolünün" altını çizerek ve devletin sermaye birikimindeki rolünün çeşitli boyutlarına işaret ederek buna atıfta bulunmaktadır. Yine de Poulantzas'ın daha sonraki teorisinde bazı sorunlu özellikleri, belki de terminolojik karışıklıkları koruduğu doğrudur. Kullandığı ifadelerden de anlayabileceğimiz üzere, üretim ilişkilerini ekonomi ile özdeşleştiriyor gibi görünse de, üretim alanını ideolojik, politik ve ekonomik bir bütünlük olarak ifade eden bazı ifadeleri de vardır. Bu eğilim Clarke'ın, Holloway ve Picciotto'nun Poulantzas'ın teorisine karşı ana eleştiri noktalarındandır. Buna ek olarak, "görelî özerklik" terimi, farklı bir şekilde kullanılmasına rağmen, çoğunlukla eski çağrışımları nedeniyle bir kafa karışıklığı yaratmaktadır.

Kısacası Poulantzas, kapitalist devletin, iktidar bloğu içinde hegemonyanın örgütlenmesinde olduğu kadar, egemen sınıflar ve dolayısıyla bir bütün olarak toplum karşısında aktif rızanın seferber edilmesinde de önemli bir işlevi olan kurumsal bir bütün olarak anlaşılması gerektiğinde ısrar etmektedir. Poulantzas, hegemonyanın kritik rolünü bir bütün olarak kapitalizmin kurumsal matrisinden türetir ve bunu siyasetin kamusal alanı ile sivil toplumun özel alanı (ekonomik ilişkilerin alanı olarak kabul edilir) arasındaki ayrımla ilişkilendirir. Poulantzas, kapitalist devlete ilişkin ilk kapsamlı analizini Siyasal İktidar ve Toplumsal Sınıflar'da (1975, 2014) ortaya koyar. Hem Gramscici hem de Althusserci perspektiflerin bariz izlerini taşır - tarihin motor gücü olarak (siyasi) sınıf mücadelesinin analizinde Gramscici unsurları vurgular, kapitalizmin kurumsal matrisinin ve toplumsal formasyonun küresel yeniden üretiminin analizinde Althusserci unsurları vurgular ve Poulantzas bu unsurları uzlaştırmaya çalıştığı ölçüde, yapıların sınıf mücadelesi üzerindeki önceliğini vurgular. Ancak, yapısalcı biçimciliğin ve "süper-determinizmin" giderek ortadan kalktığı ve sınıf mücadelesinin yapı üzerindeki önceliğine doğru bir kayma olduğu görülmektedir.

Etik Beyanı: Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara uyulduğunu yazar beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde BİİBFAD Dergisinin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk çalışmanın yazarlarına aittir. Ayrıca çalışma etik kurul onayı gerektirmemektedir.

Kaynakça

- Althusser, L., & Balibar, É. (1970). Reading capital. (Çev. B. Brewster), London: New Left Books. (Orijinal yayın tarihi 1968)
- Althusser, L., Balibar, E., Establet, R., Macherey, P., & Ranciere, J. (2007). Kapital'i okumak. İstanbul: İthaki.
- Bridges, A. B. (1985). Nicos Poulantzas ve marksist devlet kuramı. K. Saybaşıllı. (Ed). *Siyaset Biliminde Temel Yaklaşımlar*. Ankara: Birey ve Toplum Yayınları, 342-385.
- Carnoy, M. (1984). The state and political theory. Princeton: Princeton University Press.
- Clarke, S. (2001a). The State debate. S. Clarke (Ed). *The State Debate*. Palgrave, 1-70.
- Clarke, S. (2001b). Marxism, sociology and Poulantzas's theory of the state. S. Clarke (Ed). *The State Debate*. New York: Palgrave, 70-109.
- Clarke, S. (2004a). Devlet tartışmaları. S. Clarke (Ed). *Devlet Tartışmaları Marksist Bir Devlet Kuramına Doğru* (Çev. İ. Yıldız). Ankara: Ütopya, 7-89.
- Clarke, S. (2004b). Marksizm, sosyoloji ve Poulantzas'ın devlet kuramı. S. Clarke (Ed). *Devlet Tartışmaları Marksist Bir Devlet Kuramına Doğru* (Çev. İ. Yıldız). Ankara: Ütopya, 89-135.
- Gerstenberger, H. (1978). Class conflict, competition and state functions. J. Holloway, ve S. Picciotti (Ed). *State and Capital: A Marxist Debate*. London: Edward Arnold, 148-159.
- Gülalp, H. (1993). Kapitalizm sınıflar ve devlet. İstanbul: Belge.
- Hall, S. (1980). Nicos Poulantzas: state, power, socialism. *New Left Reviews*, 119.
- Hirsch, J. (2011). Materyalist devlet teorisi. İstanbul: Alan.
- Holloway, J., ve Picciotto, S. (1978). Introduction: towards a materialist theory of the state. J. Holloway, & S. Picciotto (Ed). *State and Capital: A Marxist Debate*. London: Edward Arnold, 1-32.
- Jessop, B. (1985). Nicos Poulantzas: marxist theory and political strategy. London: MacMillan.
- Jessop, B. (2001). Accumulation strategies, state forms and hegemonic projects. S. Clarke (Ed). *The State Debate*. Palgrave, 157-180.
- Jessop, B. (2004). Birikim stratejileri, devlet biçimleri ve hegemonya projeleri. S. Clarke (Ed). *Devlet Tartışmaları: Marksist Bir Devlet Kuramına Doğru*. Ankara: Ütopya, 193-225.
- Jessop, B. (2013). The Capitalist state marxist theories and methods. Oxford: Martin Robertson.
- Martin, J. (2008). The Poulantzas reader: marxism, law and the state. London. New York: Verso.
- Marx, K., & Engels, F. (1976). Komünist manifesto. Ankara: Bilim ve Sosyalizm Yayınları.
- McLennan, G. (2021). Stuart Hall: selected writings on marxism. Durham, London: Duke University Press.
- Miliband, R. (1969). The state in capitalist society. New York: Basic Books, Inc., Publishers.
- Miliband, R., Poulantzas, N., & Laclau, E. (1990). Kapitalist devlet sorunu. İstanbul: İletişim.
- Öngen, T. (2014). Prometheus'un sönmeyen ateşi. İstanbul: Yordam.

- Poulantzas, N. (1975). *Political power and social classes*. London: NLB. (Orijinal yayın tarihi, 1968)
- Poulantzas, N. (1976). The capitalist state: a reply to Miliband and Laclau. *New Left Review*, 1(95), 63-83.
- Poulantzas, N. (2004). *Devlet, iktidar, sosyalizm*. Ankara: Epos.
- Poulantzas, N. (2014). *Siyasal iktidar ve toplumsal sınıflar*. Ankara: Epos.
- Wood, E. M. (2003). *Kapitalizm demokrasiye karşı*. İstanbul: İletişim. (Orijinal yayın tarihi, 1995)
- Wood, E. M. (2011). *Sınıftan kaçış*. İstanbul: Yordam. (Orijinal yayın tarihi, 1986)

Understanding the Capitalist State: A Theoretical Review on Poulantzas

Extended Abstract

In this essay, it is presupposed that Poulantzas' theory of state has undergone a significant change that is evident in all of his writings. Rather than attempting to chart the parallels and contrasts amongst his writings, the overall framework is assessed. It offers practical tools for understanding and contrasting the various forms and types of capitalist states. Although some concepts and ideas in his most recent work remain unclear, it appears that through the revisions Poulantzas makes, his theory of state provides a significant foundation—indeed, more than a 'foundation'—for a non-reductionist conceptualization of the capitalist state. Moreover, Poulantzas' criticisms do not demonstrate the falsity of his theory; rather, they complete it by emphasising its flaws. This does not to imply that Poulantzas' critique, particularly that of state-derivationist or open-Marxist critics, is insignificant; on the contrary, it is instructive. Poulantzas's perspective, according to Jessop, is a "march away from existentialist Marxism to his own distinctive brand of Marxism," where Althusserian structuralism serves as the 'bridge' in his theoretical trip. To put it another way, Poulantzas' theory developed into a relational theory, according to Jessop, despite the fact that he was unable to finish developing it. Wood contends that Poulantzas' theory evolved into a Euro-communist position, characterized by the exclusion of the class struggle through the replacement of the primary contradiction within the production field with a contradiction between power-bloc and people, after considering his recommendations for democratic-socialist strategy. This essay does not discuss Poulantzas' proposed political plan for a "democratic socialism," although it can be claimed. Although Poulantzas's political plan for a 'democratic socialism' is not the focus of this essay, it may be claimed that it is difficult to interpret his theory as one that does not include the "class struggle". It is actually the exact opposite, given his later views. In order to support his idea, Poulantzas put the class struggle at the 'heart of the state'.

Jessop holds Poulantzas' most optimistic perspective. In keeping with his overarching theory, which places emphasis on the 'institutional materiality' of the state, Jessop attempts to offer a detailed examination of the capitalist state. Though Holloway and Picciotto have also criticized Poulantzas' theory for being politicist, he also criticizes Poulantzas for having a persistent inclination toward "politicism" in his works. The major flaw in Poulantzas's theory, according to Jessop, is how the state functions in the capitalist accumulation process, despite the fact that Poulantzas makes reference to it in his *State Power Socialism* by highlighting the state's "not only reproductive but also constitutive role" in production relations and by highlighting a number of the state's functions in capital accumulation.

However, Poulantzas' subsequent theory may remain to contain some problematic aspects, maybe related to terminological uncertainties. Although there are certain terms that allude to the production field as a unity of ideological, political, and economic factors, it is clear from his use of terminology that he appears to associate the relations of production with economics. This propensity results in the ongoing discontent with Poulantzas's idea that Clarke, Holloway, and Picciotto have. Additionally, even though it is employed in a different context, the phrase "relative autonomy" causes confusion, mostly because of its previous connotations.